

Jul

– og hvor det hele kommer fra

Af Hasse “Hassan” Sørensen

I begyndelsen...

Vi ved ikke hvor længe man har fejret vintersolhverv på forskellige steder i verden, men i nordeuropa findes der stensætninger fra bondestenalderen, hvor udvalgte sten viser retningen mod solopgangen ved vintersolhverv, forårsjævndøgn, sommersolhverv og efterårsjævndøgn. Så de var i det mindste opmærksomme på disse tidspunkter på året, og har nok brugt dem til at tilrettelægge og beregne hvornår de skulle så, høste, osv.

Fra bronzealderen har der været fest ved vintersolhverv i Skandinavien, og i jernalderen ved vi, at det hed "Jól".

Der blev pyntet op med stedsegrønt, farvede bånd, frugter, og måske endda et joltræ.

Samtidigt blev der drukket tæt og spist godt.

Hvis du er vokset op på Østerbro, og ikke har nogen anelse om hvor maden i Føtex

kommer fra, så kan jeg fortælle dig at man sår om foråret, og lammene fødes om foråret, og man høster og slagter om efteråret (hvorfor den årstid også hedder "høst").

Det betyder at når efteråret bliver til vinter er der fyldt med frisk mad, og det er tid til at sylte bær og frugter, og salte og tørre kød, så man har spiselig mad også om sommeren.

Og omkring årets korteste dag, når året vender og lyset begynder at vende tilbage, er det tid til fest.

Den præcise dato har varieret meget gennem tiderne, og fra sted til sted, men en fest der varede alt fra en uge til en måned, startende omkring slutningen af december eller starten af januar. Nogle har haft en aftalt dato, andre har tilpasset det efter fuldmånen.

Stedsegrønt – som gran, fyr, kristtorn og mistelten – er vigtige, rent symbolsk, da de bevarer sin grønne farve gennem vinteren, mens alle andre træer og buske mister

deres blade.

Nu er Skandinavien og Nordtyskland jo ikke verdens centrum.

Verdens centrum er flyttet fra Babylon til Memphis over Athen til Rom, og vi ved at rundt om Middelhavet har man fejret “Solens fødsel”.

Solguden hed “Sol Invictus” (den uovervindelige sol), og fejringen i det antikke Rom hed “Saturnalia”.

Her havde man traditioner, der lignede dem, vi nu kender fra de Germanske stammer i Nordtyskland og Skandinavien: Masser af mad og drikke, pynte med farvede bånd og frugter, dekorere et Saturnaliatræ, danse og synge.

Datoen var den 25. december, som man dengang havde fejlberegnet til at være årets korteste dag.

Omkring år 300 efter vores tidsregning kom kristendommen op i gear, efter en langsom start, og blev ca. 350 til den officielle stats-

religion i Romerriget.

På det tidspunkt var romerriget delt i to administrative dele, den vestlige med hovedstad i Rom, og den østlige med hovedstad i Konstantinopel (det nuværende Istanbul).

Det vestromerske rige var på vej ned i en langsom kollaps, mens det østromerske rige – også kaldet det Byzantinske Rige – trivedes rigtigt godt.

Kristendommen gik altså fra at være nogle ret ubetydelige små sekter til at blive en rigtig religion i det som dengang var verdens største supermagt, med centrum i Tyrkiet.

Det var også her Biblen blev til, omkring år 350, i Nicea.

Kristmesse var ikke opfundet endnu, og der står intet sted i Biblen, hvornår Jesus er født eller at man skal fejre hans fødselsdag.

De store fester i kristendommen var dengang Påske og Pinse.

De kristne forsøgte først at nedtone Saturnalia festen, da det var afgudsdyrkelse, men på et tidspunkt valgte de at skifte gear, og *rebrande* Saturnalia festen.

Jeg forestiller mig et lyst hoved har formuleret det sådan her: *“Hvis vi nu siger at Jesus er født på Saturnaliadagen, den 25. december , og fejrer hans fødsel af den ubesmittede jomfru, og så kan Lyset-der-vender-tilbage være en metafor for herrens lys?”*.

Og jeg forestiller mig at de andre præster, der stod rundt om ham, først så lidt betænksomme ud, siden smilede større og større, og afsluttede med en high-five.

I virkeligheden har det nok været en lidt mere langsom proces end en hurtig aftale i en søjlegang i Konstantinopel, men du forstår sikker analogien.

Og da de først havde overtaget Saturnalia-festen, og gjort den til Kristmesse, skulle den ødelægges efter alle kunstens regler.

Slut med sprut!

Slut med at æde!

Slut med at danse!

Slut med at knalde!

Kristmesse blev – sikkert med lidt besvær – til en kristen højtid, hvor man skulle faste, bede, være kysk og afholde sig fra tant og fjas.

Mens kristendommen bredte sig op gennem Europa blev alle de lokale midvinter solhvervsfester presset igennem denne rædselsfulde kødhakker og gjort til en ret kedelig Kristmesse.

Altså lige indtil den mødte de germanske folkeslag i det nuværende Nordtyskland og Skandinavien, omkring år 650-750.

Igen, for at forenkle en meget lang proces til en samtale, vil jeg have dig til at forestille dig en kedelig munk, med hans latterlige frisure og triste brune kappe, tale med en viking med farverigt tøj og et rundt skjold.

Munken: *“I skal fejre Kristi fødsel, og ære Herren!”*

Vikingen: *“Ja, okay, det kan vi da godt!”*

Munken: *“I skal kalde det Kristmesse!”*

Vikingen: *“Nej, det hedder Jul!”*

Munken: *“Hm... Okay, men I skal holde op med at æde, drikke jer i hegnet, kneppe og danse!”*

Vikingen: *“Øh, ja... Altså nej! No fåking way!”*

Munken: *“Alle de grene og farvelader og træer skal ud!”*

Vikingen: *“Hvis du vil have os til at fejre Jesus, så skal du tie stille, og bakke langsomt ud af rummet, nu!”*

Og så løftede vikingen sin økse, bare en antydning.

Munken smilede forsigtigt og bakkede langsomt ud af rummet.

Nogenlunde samtidigt besatte vikingerne

det meste af de britiske øer, og lærte dem hvordan man holder jul. Eller Kristmesse. Whatever.

Som vi allesammen ved lykkedes det briterne at kolonisere det meste af verden tusinde år senere, og udbrede de besynderlige skikke som var blevet vikingernes og briternes fælles sammensmeltning af jul og kristmesse.

Juletræet med sin pynt

Hvis du kigger rundt på det der internet, som er blevet så moderne i disse tider, kan du mange steder læse at juletræet er en tysk opfindelse.

Det er – som så meget andet på internettet – en sandhed med modifikationer.

I romerriget havde de saturnaliatræet, i Norden havde vi joltræet, og mange andre steder, og sikkert langt tidligere har man haft tilsvarende træer stående indendørs eller udendørs.

Men det var nok ikke et etableret centrum for festen, og mens én gård ikke havde et træ, så havde naboen måske fire-fem pynkede træer stående i stuen.

Det var nok et af mange indslag i festen, uden den centrale betydning det har i dag.

Igen kommer Englands enorme betydning for verdens fælles kulturarv i spil.

Den engelske dronning Victorias mor var

tysker, og derfra blev hun inspireret til at sætte et kæmpe stort grantræ op i sin stue, på slottet, med overdådig pynt.

Nu er den engelske monark nok det ypperste man kan blive indenfor influencer-branchen, men da hendes mand, Prins Albert, sendte træer som gave til skoler og kaserne i 1848, startede englændernes – og dermed alle andres – opfattelse af juletræet som en central ting i juleudsmykningen, og man begyndte at placere gaverne rundt om træets fod.

I Skandinavien holdt man op med at spørge om vi skulle have et par træet i stuen, og blev rørende enige om at vi *skal* have *et* træ – et stort et!

Det var altså ikke noget nyt for os, men noget nyt at det var festens centrum.

Hvem kommer med gaverne?

Vi ved jo alle sammen at Julemanden er Sankt Nikolaj, som bor i Finland, og kommer med gaver gennem skorstenen til alle børn i verden natten til den 25. december.

Eller...

Det er vi måske ikke helt enige om.

Så vi tager den lige fra starten af:

Sankt Nikolaus – på dansk Sankt Nikolaj – blev født omkring år 280 og døde omkring år 345.

Han var biskop i Myra, i dag den lille by Demre i den tyrkiske provins Antalya.

Nikolaus er skytshelgen for fiskere, bagere, apotekere og jurister, men især for børn. Variationer af hans navn hører til de populære drengenavne i den kristne verden: Nikolaj, Niels og Claus.

Det fortælles, at tre jomfruer i Patara stod

uden medgift, fordi deres far havde mistet sin formue. I desperation ville han sælge dem til et bordel.

Da Nikolaus hørte om det, kom han i hemmelighed til huset om natten og smed en pung med guld ind gennem vinduet. Det var nok til medgift for den ældste af pigerne.

Biskoppen gentog sin natlige aktion to gange og frelste dermed alle tre søstre fra prostitution.

Tredje gang ville deres far finde ud af, hvem velgøreren var, og lagde sig på lur, genkendte biskoppen og ville takke ham, men Nikolaus bad ham at takke Gud i stedet for.

I en anden version fik Nikolaus at vide, at manden lå på lur, så han smed den sidste pung ned gennem skorstenen i stedet for ind gennem vinduet.

Der kendes også en variant, hvor den tredje datter havde vasket sine strømper

samme aften og hængt dem til tørre, og at pungen faldt ned i den ene strømpe.

Sankt Nikolaj var en høj slank mand i en smuk grøn kåbe, med et strengt og alvorligt udseende.

Men... Vent nu lidt... Er han ikke munter, overvægtig og klædt i rødt?

Jo, nu er han. For The Coca Cola Company opfandt i 1931 en "Father Christmas" som drikker Coca Cola. Den oprindelige illustration er skabt af Haddon Sundblom, med inspiration fra et digt af Clement Clark Moore.

Den varme røde dragt og koblingen til nordpolen kom dog allerede i 1866, da illustratoren Thomas Nast tegnede julemanden til en december udgave af *Harper's Weekly*.

Men så tidligt som i 1820'erne var han blevet associeret med rensdyr og et koldere klima, uden at vi helt kender baggrunden.

I visse lande følges denne muntre jule-

mand, som giver gaver til de artige børn af en ond mand som straffer de uartige børn. Han kan for eksempel hedde *Krampus* eller *Belsnickel*.

I Holland hedder julemanden *Sinterklaas*, og hollandske emigranter tog ham med til USA, hvor han blev til *Santa Claus*.

Siden har populærkulturen tilføjet en flyvende kane og mange andre detaljer.

Hollywood har i høj grad bidraget til at ensarte opfattelsen af julemanden globalt.

Så hvor bor han?

Ja, i Nuuk, på Grønland, naturligvis.

Eller i byen North Pole i Alaska.

Eller i Rovaniemi i Finland.

Eller et af de mange andre steder i verden, der gerne vil være hjem for Julemanden.

Indtil 2011 kunne børn fra hele verden sende breve til julemanden i Nuuk (tidligere Godthåb) på Grønland, og regne med at få

et svar.

Der stod verdens største postkasse, men efter man trak stikket ud af det branding-eventyr i 2011 er postkassen blevet flyttet til først Ilulissat og siden til Uumman-naq, hvor *“Nissebanden”* blev optaget.

Breve som helt enkelt er adresseret til “Julemanden”, “Santa Claus” eller “Papá Noel”, og smidt i en brevkasse, kommer desværre ikke længere automatisk til Grønland.

Nu kan danske børn sende gratis breve til Julemanden, Julemandens Postcenter 24, 0900 København C.

Men det er ikke kun julemanden som kommer med gaver. I store dele af den katolske verden er det Jesusbarnet som kommer med gaverne, og i nogle lokale egne rundt omkring i Europa har man egne mytiske figurer og traditioner.

Nogle steder i Skandinavien – især i Sverige – er det nisserne som kommer med gaverne. Nisserne – på andre sprog forbundet med elvere (på engelsk “elves”) – er

i den internationale populærkultur blevet julemandens små hjælpere (og fabriksarbejdere).

Nisser i Skandinavien er oftest røde og grå i tøjet, og har måske inspireret til Sankt Nikolajs moderne farvetema, imens “elfs” i den anglikanske verden er røde og grønne, og huerne har et mere engelsk snit.

Mere om nisserne i et kapitel for sig.

Gaverne får man på Sankt Nikolaus dag, altså den 6. december. Eller den dag julen slutter, ifølge kirkeåret, den 6. januar. I det meste af verden er det dog om morgenen den 25. december, imens skandinaviske børn kan pakke ud allerede om aftenen den 24. december.

Hvad ønsker du dig til jul?

At give gaver til fødselsdage, jul, påske, midsommer, navnedage, bryllupper, og hvad ved jeg, er traditioner, hvis oprindelse forsvinder i fortidens tåger.

Med andre ord: Vi aner ikke hvornår man begyndte på det.

Vi ved at vikingerne gav hinanden gaver i ny og næ, og vi ved at der blev givet gaver til Saturnaliafesten i det gamle Rom.

Men skikken er nok langt langt ældre.

Hvis du har frosset om fødderne i dine gamle, hullede, slidte strømper gennem oktober, november og december, vil den mest kærkomne gave nok være et par nye strikkede strømper.

Med andre ord: Julegaver var oprindeligt ting som virkeligt havde stor betydning for dit velvære.

I Island har man den myte at børn som ikke har nyt tøj på juleaften vil blive spist af jule-

katten. Myten er ikke skabt for at skræmme børnene, men forældrene.

Efterhånden som tøj er blevet let tilgængeligt, og ganske billigt, er traditionen skiftet til mere luksusprægede gaver, som legetøj og smykker.

Nu om dage, hvor vi køber alt hvad vi behøver, året rundt, er der ikke længere nogen grund til at købe eller lave ting til hinanden, og gaverne er ofte gavekort til oplevelser, middage og rejser.

I mange familier giver man kun gaver til børnene, mens de voksne spiller terninger om små gaver fra Flying Tiger, Søstrene Grene og Normal.

Julekalenderen

Julekalenderen er tysk, og i visse familier har man klippet og klistret en hjemmelavet julekalender siden guderne-må-vide-hvornår.

Den første masseproducerede julekalender blev lavet i 1903, i München, af forlaget Reichhold & Lang. Julekalenderens titel var "Im Lande des Christkinds", og bag lågerne var der religiøse motiver af blandt andet engle, vise mænd og "basusjernet".

I 1957 kom den første radio-julekalender. Det skete i Sverige, hvor der hver morgen fra den 1. til den 24. december blev sendt et fem minutter langt radioprogram med titlen "Barnens Adventskalender".

I programmet talte Rolf Bergström hver dag med en gruppe børn om jul og juletraditioner, sang julesange og åbnede dagens låge i en julekalender. Samtidig kunne de børn, der lyttede med, åbne den samme låge i deres egen julekalender.

I 1960 sendte man for første gang, også i Sverige, en juleføljeton i fjernsynet, i 24 afsnit, og dagens afsnit refererede til et motiv i den trykte julekalender, som blev solgt i ICA butikkerne.

Overskuddet gik til fattighjælp.

I 1962 fulgte den danske statsradiofoni trop.

Det er stadig et udpræget skandinavisk fænomen.

I Tyskland har det i mange år været almindeligt at man bagte 25 småkager til hvert af sine børn, som måtte få en hver dag fra 1. til 25. december.

I 1930'erne begyndte man i Sønderjylland at strikke eller hækle nogle lommer til at hænge på en snor, eller ligefrem en hel dug med lommer, sådan at børnene kunne få et lille stykke slik, legetøj, eller en anden lille gave hver morgen. Havde de været uar-tige, ville lommen indeholde et stykke kul.

Andre steder i Sønderjylland var det mere

almindeligt at man havde en gammel træsko stående i vindueskarmen, som barnet kunne tømme hver morgen,

Omkring 1950 havde denne tradition bredt sig til hele Danmark, og selv andre lande fulgte efter.

I England blev træskoen byttet ud med en sok.

I begyndelsen af 1980'erne begyndte slik- og legetøjsfabrikanter at sælge præfabrikerede pakkekalendere, og omkring år 2000 fandtes disse også i en voksenudgave med parfumeprøver, hudplejeprodukter, whisky og den slags.

Nogle familier giver ikke små gaver hver dag til børnene, men lidt større gaver på de fire søndage op til jul, kaldet "Adventsgaver".

Vi aner ikke hvornår og hvor den tradition startede.

Lysenes fest

Som bekendt fejrer vi vintersolhverv, altså at dagene begynder at blive længere, og ved sammensmeltningen med kristmesse også en mere metaforisk idé om verdens lys.

Derfor skal der tændes lys.

I den førkristne jul var det centrale punkt at man brændte juleblokken, altså et stort stykke træstamme som lå øverst på ildstedet.

Husk på at et stort stykke træ er godt tømmer til redskaber, møbler, og den slags, så at brænde det er et udtryk for overflod og overmod.

Samtidig var der olielamper – og siden stearinlys – overalt i huset.

Allerede i 1700-tallet begyndte man i Tyskland at sætte stearinlys i juletræet, hvilket visse traditionelle familier stadig gør. Denne tradition bredte sig meget langsomt

til resten af verden, og først omkring år 1900 havde det bredt sig til hele den vestlige verden.

I det kendte eventyr ”Grantræet” fra 1846 omtaler H. C. Andersen et juletræ med lys.

Allerede tre år efter opfindelsen af den elektriske pære fik en af Thomas Edisons venner den ide at man kunne bruge dem i juletræer, og i 1882 stod det første juletræ med elektrisk lys i New York.

Det første danske udendørs juletræ stod på Københavns Rådhusplads i 1914, det første indendørs træ med elektrisk lyskæde kan ses på et fotografi fra 1910.

I 1960’erne peakede USA økonomisk, og havde den mest velhavende middelklasse i verden. Da begyndte amerikanerne at gå amok i lyskæder i forhaven.

Så meget at de lidt mere kultiverede Europæere, som ellers forguede amerikanerne på dette tidspunkt, rystede på hovedet og sagde *“det er for meget!”*.

Traditionen med adventslys er så gammel at ingen kender oprindelsen.

Man tænder ét af fire lys den første søndag i advent – altså søndag før jul – og to den næste søndag, og så videre.

I 1839 fik den tyske teolog Johann Hinrich Wichern spat af at folk i hans sogn stadig brugte stedsegrønne kranse som dekoration, da det er en hedensk “ugudelig” skik fra det førkristne vintersolhverv, så han besluttede at kristnificiere dem, ved at kombinere adventslys og kranse, så adventskransen blev født.

I 1914 var skikken kommet til Nordslesvig (Sønderjylland), og efter 1918, hvor Sønderjylland blev dansk igen, bredte skikken sig hurtigt til resten af landet.

Vi havde jo haft både kranse og adventslys i forvejen, så det var bare lidt ståltråd, og så kører det.

Den første omtale af (hjemmelavede) kalenderlys kendes fra 1935, hvor Lis Byrdal udgav bogen “*Smaa Fester – glade*

Gæster”, og i 1942 lancerede ASP-HOLM-BLAD “*Jakobs lyset*”. Navnet hentyder til bibelen, hvor englenerne klatrer på Jakobsstigen, men da befolkningen ikke er specielt skide bibelstærke ændrede man året efter navnet til “*Kalenderlys*”.

Vi synger julen ind

Vi har naturligvis ingen begreber om, hvad de sang til jul i bronzealderen eller vikingetiden, faktisk skal vi op i 1700-tallet før vi har julesange og -salmer skrevet ned.

Til gengæld er de højst internationale, og det er ikke sjældent at folk besøger et fremmed land, hører en julesang på et mystisk sprog, og tænker *“Gud, jeg troede den var dansk!”*.

Intet er blevet oversat så meget som julesange.

I den moderne populærkultur kan du faktisk tjene en vulgær formue hvert år i december, hvis du kan skrive en julesang som fanger folks hjerter.

På Spotify fordeler indtægterne sig sådan på top ti, i 2024 (beregnet):

“All I Want for Christmas is You”, Mariah Carey – 7,34 millioner US dollars fra over 1,83 milliarder streams.

"Last Christmas", Wham! – 5,9 millioner US dollars fra over 1.47 milliarder streams.

"Rockin' Around The Christmas Tree", Brenda Lee – 5,35 millioner US dollars fra over 1,33 milliarder streams.

"Jingle Bell Rock", Bobby Helms – 4,61 millioner US dollars fra over 1,15 milliarder streams.

"Underneath The Tree", Kelly Clarkson – 3,71 millioner US dollars fra over 929.000 streams.

"It's The Most Wonderful Time of The Year", Andy Williams – 3,62 millioner US dollars fra over 905.000 streams

"Let It Snow!", Dean Martin – 3,61 millioner US dollars fra over 904.000 streams.

"Snowman", Sia – 3,54 millioner US dollars fra over 886.000 streams.

"Holly Jolly Christmas", Michael Bublé – 3,19 millioner US dollars fra over 798.000 streams.

"It's Beginning to Look a lot like Christmas",
Michael Bublé – 3,15 millioner US dollars
fra over 789.000 streams.

(Kilde: Bobby Owsinski)

I USA har man bevaret mange engelske traditioner, som i mellemtiden er mere eller mindre forsvundet i England. Foruden Halloween findes for eksempel Carolers, altså grupper af folk som går rundt i byen, banker på folks dør, og synger julesange ("*Carols*"), og til gengæld forventer et bidrag til for eksempel den lokale kirke.

Ofte er de klædt i tøj fra starten af 1800-tallet, for at holde det romantisk.

I Skandinavien har vi en ret unik tradition med at synge, mens vi går rundt om træet, hånd-i-hånd.

Flæskesteg eller and?

Da jeg var barn i 1970'erne og 80'erne kunne jeg forelske mig i en pige i maj, men afslutte forholdet i december, når det gik op for mig at hun kom fra en *ande-familie*, imens jeg kom fra en *flæskestegs-familie*.

Forholdet mellem familier, der spiste and eller flæskesteg til jul i Danmark, var næsten som forholdet mellem katolikker og protestanter i Nordirland.

Som alle andre krige sluttede den, da økonomien gjorde det hele til grin, og mange familier simpelthen kunne servere begge dele.

Siden kommer diskussionen om hvorvidt man skal spise grønlankål, og andre besynderlige ting ved siden af, men de brune og hvide kartofler, den brune sovs, og rødkålen er sjældent til debat.

Nu bor jeg i Sverige hvor de spiser jule-skinke, prinsenvorv og kötbullar, med en

sovs man dypper i (“dopp i grytan”), imens der står løgsild og knækbrød på bordet, ved siden af “Jansons Frestelser”, som er flødekartofler med ansjoser og rasp.

Serveret som buffet.

Jeg kan tilgive svenskerne meget, men *ikke* dette!

Uden den rigtige julemad er det ikke rigtig jul!

Svenskerne har det på samme måde, og da min svenske kæreste og hendes teen-agedatter skulle holde jul i Danmark, medbragte de simpelthen hele spektaklet.

Mange steder i England spiser man and, og da de første immigranter kom til USA og begyndte at lede efter ænder i december, måtte de indfødte skuffe dem, og lære dem at spise kalkun.

Det er nu blevet en hædervundet tradition, som du utvivlsomt har set i utallige amerikanske julefilm, men der har nok været en generation eller to som havde det lidt

stramt med den store knastørre pipfugl, der skulle erstatte anden.

Andre steder i England – og resten af Nordeuropa – står den også på forskellige udkæringer og tilberedning af øfgris.

For at forstå den fanatiske tiltrækning til svin skal vi lige ud på gården igen (undskyld Vesterbro hipster!).

Kvæg, geder og får lever af græs, og giver os mælk, ost, smør, skind og kød. Fra får får vi endda uld, som nærmest har været en betingelse for at overleve i det kølige klima.

Fra svin får vi... ingenting! De er besværlige, dyre i drift, skal fodres, og deres skind er faktisk værdiløst. At holde svin er et udtryk for overflod og decadence.

Dette er en af årsagerne til at nybyggerne på Orkney, Shetland, Færøerne, Island og Grønland praktisk taget opgav svinehold med det samme de ankom til de nordatlantiske øer.

Svin er luksus!

I den nordiske mytologi har vildsvin en særlig plads, både som ridedyr i kamp, og som haute cuisine mad. Freyjas Hildesvini, Freys Gullinbursti, Odins Sæhrímnir, for blot at nævne nogle få.

Selvfølgelig skal vi æde svin til jul!

Den brunede kartoffel opstod i den første halvdel af 1800-tallet som et billigere alternativ til de sukkerbrunede kastanjer, som man i de rige hjem mæskede sig i, når der ved særligt festlige lejligheder, som eksempelvis julen, blev serveret gåsesteg med grønlangkål.

Ja, gåsen var de riges valg, men da alle blev rige nok, blev det alligevel ikke specielt udbredt. Vi er trods alt et land af bonderøve.

Rødkål kender vi helt tilbage fra 1400-tallet, men den franske opskrift vi bruger i dag, med allehånde og kanel, er kun nogle få hundrede år gammel. Da nationalroman-

tikken nåede sit højdepunkt i slutningen af 1800-tallet, skulle den røde kål sammen med de hvide kartofler minde os om Dannebrog.

Juleløses Jul

Julen er hjerternes fest, og har du ingen at holde jul med, kan det være den mest deprimerende dag på året.

Hvis du ikke har råd til at holde jul og give dine børn gaver, bliver det en skidt dag.

Vi kender alle sammen historien om den lille pige med svovlstikkerne, der bruger sin sidste tændstik på at lyse, så hun kan se hvordan de rige hygger sig inde i varmen bag vinduet.

I USA, hvor der er så massiv fattigdom, er det en tradition at mange ressourcestærke mennesker stiller op juleaften og serverer mad til de fattige og hjemløse, som de vil skide på resten af året. Vi har allesammen set det i talløse film.

Her i Europa giver forskellige kirkelige og verdslige foreninger julekurve til familier med stramme kår, og blandt andet Fristaden Christiania holder juleaften for alle dem, der ellers ville sidde alene juleaften.

Strengt taget burde vi jo udvise denne generøsitet hele året, men indrømmet: Julen er en særligt hård tid, da vi konstant bliver bombarderet med mennesker, reklamer og musik der fortæller os hvor dejligt vi skal have det med god mad og store gaver i familiens varme favn.

Alle de andre på dit arbejde skal hygge sig og smovse, men du... du skal ingenting. Du skal sidde alene med en færdigret foran fjernsynet, for der er ingen, der bryder sig om dig, eller vil have dine gaver.

Eller alle de andre i klassen har ønsket sig iPhone og Playstation, men du ved at det er helt urealistisk, for din alenefar er på bistandshjælp, og huslejen er lige steget igen.

I mange år verserede den myte at julen er en af de tidspunkter på året hvor antallet af selvmord var højest, og man kan let forstå hvordan den tanke er opstået, men statistiske undersøgelser har vist at det er en myte uden hold i virkeligheden.

Du kan donere til juleløses jul gennem adskillige foreninger, det er bare at google.

Nogle gør noget for dem, der ellers skulle sidde alene, andre gør noget for dem, der ikke har råd, og nogle gør noget for begge parter.

Hvis du selv skal sidde alene en jul, så deltag i et af de arrangementer der bliver holdt for ligesindede. Tænk ikke blot på dig selv som modtager, men også som giver; jo flere der kommer, jo flere kommer der.

Hvis du ikke har råd til at give dine børn gaver, så giv dem gavekort til oplevelser. Alle har råd til at snyde med S-toget og gå en tur i Dyrehaven, med en madpakke. Dine børn har langt større glæde af dig end de børn der sidder med ansigtet limet til en iPad har til deres forældre.

Den skam dine børn oplever, når de andre børn i klassen sammenligner deres luksus-gaver, kan du ikke gøre noget ved.

Hvis du tænker at du kan sgu da godt

hæve statistikken for selvmord i julen lidt vil jeg bede dig først lige at drøfte dine planer med Livslinjen på 70 201 201.

Nisser

Den nordiske mytologi er noget rod, fordi vi har forsøgt at sammenskrive mange forskellige lokale traditioner over en tusindårig periode til et samlet statisk billede af, hvad folk troede på *“i gamle dage”*.

Derfor flyder det lidt mellem aser, vaner, elvere, feer, vætter og nisser.

Hvem er hvem, og hvor store er de?

Eleverne er jo på størrelse med mennesker, men med Peter Pans Klokkeblomst er de blevet bittesmå, og trolde er jo kæmpestore, undtagen på Bornholm hvor de er på størrelse med nisser.

Eller... Nisser er jo et sted mellem 20 og 120 centimeter høje, eller hvordan er det nu det er...?

Ja, det er ikke nemt.

Men hvis vi fastfryser et lokalt tidsbillede fra 1700-tallet i Nordsjælland, så er nisser nogle væsener som holder sig skjulte på

gården, og både kan belønne og straffe menneskene på gården, afhængig af hvordan de bliver behandlet.

De er på størrelse med små børn, selvom de kan blive meget gamle.

De er oftest klædt i gråt og rødt, og har en høj spids hue.

Mændene har ofte et meget langt hvidt skæg.

Nisserne bor på gården hele året, men særligt i julen skal man være opmærksom på at opvarte dem.

Til gengæld kan de måske give en lille gave.

Nisser kan godt lide havregrød med smør og kanel.

Da jeg var barn, og vi jo ikke boede på en gård, boede nisserne på loftet, så der satte vi risengrød op hver dag fra den første til den 24. december.

I skolen skulle vi selv agere nisser, og fik

hver tildelt en hemmelig nisseven. Denne nisseven fik små gaver, men vidste jo ikke hvor de kom fra.

På visse arbejdspladser har man også drillenisser, som for eksempel hælder frugt-farve i mælken, lægger en tornekrans på kontorstolen eller ændrer sproget på din computer til ungarsk.

På både skoler og arbejdspladser er det en sejr at kunne gætte sin hemmelige nisseven eller drillenisse.

Men rigtige nisser skal man passe på, for de kan blive problematiske, og hvis vi kravler tilbage til 1700-tallet var det ikke ualmindeligt at man – året rundt – mistænkte nisserne når gårdens dyr blev syge, eller den ældste datter ikke kunne blive gravid.

Kirken har naturligvis kæmpet en hård kamp mod troen på nisser, eller forsøgt at forklare at nisser var en manifestation af djævelen.

Helst havde de vel set, at menigheden ville

lægge nisserne bag sig, men udviklingen tog en uventet drejning. Samtidig med at troen på nisser er forsvundet, er nissernes plads i populærkulturen kun blevet forstærket, og de er nu en vigtig del af mange eventyr, julekalendere, i julepynten og i daglig tale.

Nissen har sit navn fra det gamle danske navn Nis eller Niels. Tidligere blev nissen også kaldt "*Lille Niels*" eller "*Niels Gårdbo*". I de tidligere østdanske områder Skåne, Halland og Blekinge kaldes nissen også for "*Goanisse*", altså den gode nisse.

I Sverige (nord for Halland) kendes nissen som "*Tomte*". Navnet er afledt af ordet "tomt" – en have eller grund.

Kirkenisserne holder til i præstegårde eller i kirker. Nisserne er ikke en del af kristendommen, hvilket understreges af Danmarks sidste hekseproces i 1692, hvor Anne Palles tilstod, at der holdt en nisse til på hendes gård – "*Niels Goddreng*" kaldte hun ham. Kirkenisser var da heller ikke glade for at høre Guds navn, og de gik deres vej

om søndagen, når kirkeklokkerne ringede. Men ellers sørgede de for at kirken var ren og pæn.

Gårdnisser bor på husets loft eller i laden. De bor altid alene og hjælper mennesker og dyr.

Skovnisserne lever ude i naturen og efterlader mystiske spor, som ikke umiddelbart kan forklares.

Skibsnisser er en anden variant, der også kaldes "*Klabautermanden*". Han kan, hvis han behandles godt, forudse uvejr. Man gør klogt i at lytte til hans råd.

Sætternisser har eksisteret siden bogtrykkerkunstens indførelse. Hans store fornøjelse er at indsmugle trykfejl i bøger og blade, og han er i stand til med stor udspekulerethed at lave dem, så de slipper uopdagede gennem korrekturløsningen.

Kravlenisser er tegnede nisser, udstyret med balanceflap, beregnet til at blive klippet ud og brugt som julepynt, der kan stå

eller hænge. Begrebet blev opfundet af tegneren Frederik Bramming, der udgav de to første ark med kravlenisser hos Kunstforlaget Alliance i 1947. Det blev en stor succes og allerede året efter havde andre forlag og kunstnere kopieret ideen. Allianceforlaget forsøgte forgæves at få eneret på ordet "*kravlenisse*", men det blev afvist i 1949 med henvisning til, at ordet manglede særpræg.

Siden 1970'erne har kravlenisseark eksisteret som tillæg til ugeblade. Nu kan de printes fra internettet.

Nu tror du måske at der ikke længere er nogle der tror på nisser, eller tager dem alvorligt, men i 2008 blev præsten Jon Knudsen landskendt, da han på tv gentagne gange erklærede åben krig mod nisserne. Blandt andet hængte han en nissefigur op i en galge uden for kirken i Løkken, som dog kort efter blev stjålet.

Præsten mener, at nissen er en dæmon, som aktivt skal bekæmpes. Han mener, at udsmykning med nisser er at sammenligne

med dekorationer med børneporno, og at nissen er en uacceptabel sammenblanding af den kristne og den hedenske jul.

Ja, ja han kan flygte, hvis han vil, men...

Der findes en fortælling om en mand og hans husstand, der blev drillet af en ondskabsfuld nisse, så de blev nødt til at flytte. Efter at have læsset det sidste på vognen lod han kusken køre langsomt i forvejen, mens han lige kiggede efter, om der var glemt noget. Da han kom ud igen, så han i det fjerne nissen sidde øverst på læsset og grine af ham.

Nissen flytter altid med!

God Jul!